

Ιστορικότητα και Κοινωνιολογία του ενδύματος και η περίπτωση της Ηπείρου

Νατάσα Δευτεραίου

Η υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παραγωγή της παρούσας έκδοσης δεν αποτελεί έγκριση του περιεχομένου, το οποίο αντικατοπτρίζει μόνο τις απόψεις των συγγραφέων, και η Επιτροπή δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για οποιαδήποτε χρήση των πληροφοριών που περιέχονται σε αυτήν

EPIRUS
ΚΕΝΤΡΟ ΝΕΩΝ

**EUROPEAN
SOLIDARITY
CORPS**

**Co-funded by
the European Union**

Η περίοδος εθελοντισμού μου στο Κέντρο Νέων Ηπείρου υπήρξε αφορμή ώστε να έρθω σε επαφή με την πολιτιστική κληρονομιά της Ηπείρου και με ενέπνευσε να ερευνήσω πολλές πτυχές της τέχνης και της παράδοσης αυτού του τόπου. Η μελέτη τις τοπικής παραδοσιακής φορεσιάς μου δημιούργησε προβληματισμούς σχετικά με την μακραίωνη ιστορική πορεία του ενδύματος εν γένει, καθώς και για την κοινωνική θεώρηση και τις κοινωνιολογικές προεκτάσεις του.

Στο παρόν project, το οποίο έγινε στα πλαίσια του εθελοντισμού μου μέσω του Ευρωπαϊκού Σώματος Αλληλεγγύης, θα παρουσιάσω μία σύντομη ανάλυση της εξέλιξης του ενδύματος στην Ελλάδα και την ιστορικότητα και κοινωνιολογία της ενδυμασίας.

Η ιστορία του ενδύματος αδιαμφισβήτητα συμβαδίζει με την ιστορία του ανθρώπου. Όσο εξελίσσεται ο άνθρωπος τόσο εξελίσσεται και αυτό. Το ένδυμα, όπως όλα τα δημιουργήματα του ανθρώπου, όπως όλες οι μορφές τέχνης, αντικατοπτρίζει τις καθημερινές ανάγκες, τις ιδέες της εκάστοτε εποχής. Υπήρξε ζωτικής σημασίας, πρακτική λύση ανάγκης, πολιτικό, τελετουργικό, δηλωτικό εξουσίας ή ιδιότητας, τρόπος έκφρασης, καλλιτεχνικό δημιούργημα, έργο υψηλής αισθητικής κ.α. Δεν μπορούμε σε καμία περίπτωση να θεωρήσουμε τα ενδύματα ως τυχαίες εκδηλώσεις.

Το ένδυμα είναι αντικείμενο της ιστορίας και της κοινωνιολογίας ταυτόχρονα. Αποτελεί καθ'όλη την διάρκεια της ανθρώπινης ιστορίας, ένα ισορροπημένο σύνολο κανονιστικών δεσμών, οι οποίοι βρίσκονται σε συνεχή εξέλιξη.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ ΕΝΔΥΜΑΤΟΣ

- Τα πρωιμότερα στοιχεία που μαρτυρούν την ύπαρξη υφασμάτων χρονολογούνται 27.000 χρόνια πίσω.
- Το αρχαιότερο ύφασμα που έχει ανακαλυφθεί από τους αρχαιολόγους μέχρι σήμερα χρονολογείται στο 7000 π.Χ.
- Άλλα απομεινάρια υφαντού υφάσματος από την Τουρκία που ανακαλύφθηκαν πριν από 8500 χρόνια ήταν φτιαγμένα με μάλλον πολύπλοκες τεχνικές κατασκευής υφασμάτων.

Χρονοδιάγραμμα

Νεολιθική Εποχή

- στοιχειώδης καταμερισμός εργασίας
- άνδρες και γυναίκες φορούν τα ίδια ενδύματα
- απόλυτα οργανωμένη παραγωγή ενδυμάτων

1700-1400 π.Χ.

- Νεοανακτορική Περίοδος
- Η Κνωσός αποτελεί μεγάλο εμπορικό κέντρο με έντονη ζωή
- πολιτισμός υψηλής αισθητικής
- ένδυμα ως ένδειξη πλούτου

Το βυζαντινό ένδυμα

- μεσαιωνικός συγκεντρωτισμός με ρωμαϊκά στοιχεία και ανατολίτικο προσανατολισμό
- Ο Αυτοκράτορας έχει το μονοπώλιο της παραγωγής
- πορφύρα και μεταξωτά υφάσματα

- προστασία από καιρικά φαινόμενα
- επιβολή στο αντίθετο φύλο
- απομάκρυνση "κακών πνευμάτων"
- μίμηση ζώων

Νεότερη Παλαιολιθική Εποχή

- εμφάνιση δουλοκτητικών κοινωνιών
- τα ρούχα γίνονται αντικείμενο καλλιτεχνικής δημιουργίας
- εξεζητημένες μορφές ένδυσης που θα ασκήσουν επιρροή

Εποχή του Χαλκού

- φιλοσοφία του μέτρου και στην ένδυση
- κύρια ενδύματα: χιτώνες και ιμάτια
- τα ενδύματα κοινά για όλους
- απλότητα, ρεαλισμός, ελευθερία στην ένδυση

Κλασικοί Χρόνοι

Η παραδοσιακή φορεσιά

Στην διάρκεια του 15ου και 16ου αιώνα, οι Οθωμανοί αντιμετώπιζαν τους αλλόθρησκους με θρησκευτικό φανατισμό. Ο χριστιανικός πληθυσμός επιλέγει να απομονωθεί, όσο είναι δυνατόν, από το οθωμανικό στοιχείο, δημιουργώντας οικισμούς σε ορεινές περιοχές ή εν γένει απομακρυσμένες από τις κεντρικότερες. Έτσι, ανέπτυξαν αυτόνομες κοινότητες και ασχολήθηκαν με την κτηνοτροφία και την τέχνη. Ζούσαν οργανωμένα, με αλληλεγγύη και συσπείρωση. Η πολιτιστική τους παράδοση αντικατοπτρίζεται στα έργα λαϊκής τέχνης και στην παραδοσιακή φορεσιά, δημιουργώντας την δική τους χαρακτηριστική πολιτιστική ταυτότητα.

Τον 17ο αιώνα, η δύσκολη περίοδος είχε ξεπεραστεί. Η συμβίωση των δύο λαών σε κοινά εδάφη είχε γεφυρώσει σε μεγάλο βαθμό το χάσμα των προηγούμενων αιώνων. Οι Έλληνες και οι Οθωμανοί μεγαλοκτηματίες ήρθαν πιο κοντά.

Η τελική μορφή της παραδοσιακής φορεσιάς ολοκληρώθηκε στις αρχές του 19ου αιώνα. Μετά την ελληνική Επανάσταση, η βασίλισσα Αμαλία επενέβη στα πολιτιστικά δρώμενα της χώρας και επηρέασε αρκετά την πορεία της φορεσιάς επιβάλλοντας την φορεσιά «Αμαλία» η οποία αποτέλεσε σύμβολο κοινωνικής καταξίωσης. Οι τάσεις μικροαστικού μιμητισμού βοήθησαν την εν λόγω φορεσιά να επικρατήσει και να εξαφανίσει πολλές φορεσιές της Πελοποννήσου.

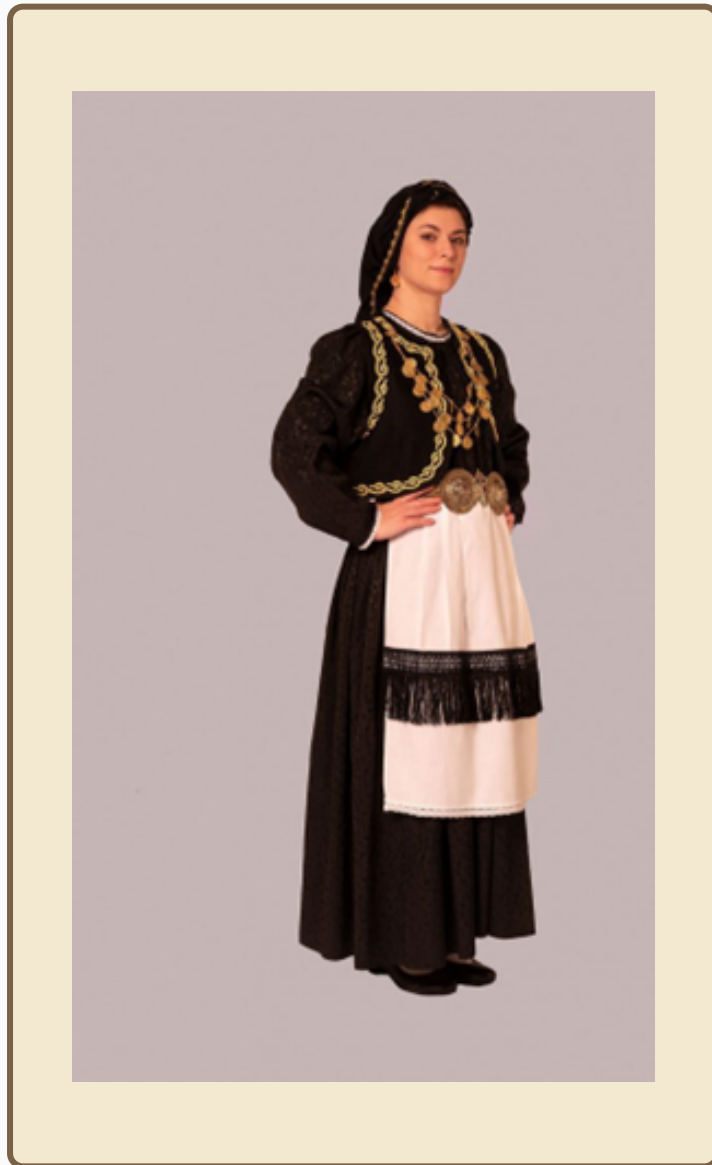
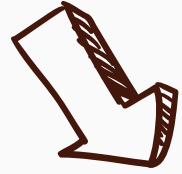
Στην λαϊκή παραδοσιακή παραγωγή, η φορεσιά ήταν προϊόν συλλογικής οικογενειακής δουλειάς. Η φιλοσοφία πίσω από την παραγωγή της καθώς και η εθιμοτυπική και πνευματική βάση πάνω στην οποία βρήκε έδαφος να αναπτυχθεί, με την βιομηχανική επανάσταση χάνονται για πάντα. Η Ελλάδα επηρεάστηκε όπως ήταν επόμενο από διάφορα αισθητικά ρεύματα της Δύσης.

Ήπειρος

Πρίν από 300 χρόνια, η Ήπειρος αποτελούσε το δεύτερο μεγαλύτερο εμπορικό σταυροδρόμι της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας λόγω της γεωγραφικής της θέσης, μετά από την Μακεδονία. Για αυτόν τον λόγο, το Μέτσοβο, τα γύρω χωριά και τα Ζαγοροχώρια απολάμβαναν ιδιαίτερα προνόμια όπως ο θεσμός της τοπικής αυτοδιοίκησης. Η δημιουργία ομοσπονδιών με αυτόνομη διοίκηση, οδήγησε τον 18ο αιώνα σε τεράστια εμπορική και κατ' επέκταση βιομηχανική ανάπτυξη της περιοχής.

Μερικά από τα μεγαλύτερα τοπικά εργαστήρια ήταν των γουναρικών, της βυρσοδεψίας, των αργυρών και χρυσών κοσμημάτων και των χρυσοποίκιλτων γιλέκων και λοιπών εξαρτημάτων της παραδοσιακής φορεσιάς. Το χαρακτηριστικό χρυσοκέντητο γιλέκο των Ιωαννίνων αποτελεί δείγμα υψηλής τέχνης και αισθητικής. Είναι ιδιαίτερα εντυπωσιακό το γεγονός ότι τα μοτίβα των σχεδίων του είναι εμπνευσμένα από επιστήλια βυζαντινών ναών.

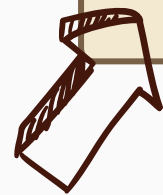
Μία κατηγορία φορεσιών είναι αυτές που έχουν ως χαρακτηριστικό κομμάτι το μανικωτό μεταξωτό φουστάνι, οι οποίες είναι οι εξής: της Βοβούσας, του Ζαγορίου, της Ζίτσας και των Ιωαννίνων.

Σε μία άλλη κατηγορία φορεσιών ανήκει η γυναικεία φορεσιά του Πωγωνίου, που είναι χωρική. Αποτελείται από ένα βαμβακερό λευκό πουκάμισο (ρουτί), ιδιαίτερα εντυπωσιακό και χαρακτηριστικό.

Ο κεφαλόδεσμος προκαλεί επίσης εντύπωση.

Καλύπτει με ένα σφιχτό δέσιμο όλο το κεφάλι ώστε να εξαφανίζεται κάθε ίχνος θελκτικότητας που θα μπορούσε να «προκαλέσει» τον κατακτητή.

Η φορεσιά της πόλης των Ιωαννίνων, εξαιτίας του ολομέταξου φουστάνιού και των περίτεχνων λεπτομερειών, αφήνει μια αστική αίσθηση, γεγονός απολύτως φυσικό, καθώς ήδη από τον 18ο αιώνα στην πόλη είχε αναπτυχθεί μια αυτόνομη αστική τάξη.

Η φορεσιά της ηπειρωτικής Σαρακατσάνας είναι επίσης μία ξεχωριστή κατηγορία φορεσιάς εξαιτίας της μοναδικότητάς της. Δεν θυμίζει καμία άλλη ελληνική παραδοσιακή φορεσιά, ούτε την θρακιώτικη Σαρακατσάνα που θεωρούνται συγγενικές. Το κυριότερο ξεχωριστό και χαρακτηριστικό στοιχείο είναι το σιγκούνι της που μοιάζει με ανδρικό.